su aptiktu pamatu galėtų būti siejama su parko tvora – nebuvo prasmės tvora dalyti laukų kyšulio – kalvelės į dvi dalis, juoba, kad nustatytas jos P galas pasuka ne R kryptimi, R parko galo link, o priešinga – V. Šurfe 3 P sienos gale nustatyto išlikusio plytų mūro fragmento analizė rodo čia buvus durų angą su suformuota erdve staktai, o pamato paviršiuje gulėjus, matyt, slenkstį (1 pav.). Aptikto pamato konstrukcija (stambūs 85 cm pločio akmenys) leidžia teigti, jog jis nebūdingas oranžerijai, labiau dideliam ūkiniam pastatui. Rasti ankstesni nei XIX a. dirbiniai rodytų, jog šią ūkinę dalį įjungus į parko teritoriją, dvi ūkinio pastato sienos – Š ir R panaudotos oranžerijai, priderinant jas prie vėlyvo laikrodinės–oranžerijos pastato, o formuojant parko landšaftą, iš Š ir Š pusių užpiltos gruntu. Kitos buvusios ūkinio pastato sienos turėjo būti nugriautos, o jų akmenys, matyt, panaudoti laikrodinės ar kitų pastatų statybai. Patogi gamtinė aplinka (vieta yra laukų kyšulio, esančio tarp Babrungo ir jo intako dešiniųjų krantų, galo, kalvelėje, į PR nuo dabartinės dvaro sodybos centro), dvaro istorija (egzistavo jau XVII a.) ir aptiktų radinių chronologinė bei paskirties įvairovė (rasta ne tik oranžerijai būdingų dirbinių, datuojamų XVIII–XX a.) (2–6 pav.) liudija, jog šioje vietoje gali būti senojo dvaro sodyba ar jos dalis. Statant čia spėjamą ūkinį dvaro pastatą, minėtos kalvelės P pusės viršus turėjo būti per 0,5–1 m nuskleistas P kryptimi ir išlygintas (tyrimų vietos P dalyje aptiktas storas maišyto įžeminio smėlio sluoksnis su ankstyvesniais radiniais). Vykdant žemės darbus spėjamo senojo dvaro vietoje, būtini žvalgomieji archeologiniai tyrimai.

Plungė manor clock tower

The ISS conducted a field evaluation around the clock tower at Plungė manor (West Lithuania). In searching for the remains of structures, a total of 29.5 m² were excavated. Wall fragments (Fig. 1) and 18th–20th-century artefacts (Figs. 2–6) were found in the test pits.

Gytis Piličiauskas

Baisogalos dvaro sodyba

Baisogalos dvaras (Radviliškio r.) yra prie Kėdainių–Šiaulių plento, dešiniajame Kiršino upelio krante, Baisogalos miestelio PV dalyje. Baisogala rašytiniuose šaltiniuose minima nuo XIII a. 1539 m. čia pastatyta pirmoji bažnyčia, o XVI a. gyvenvietė išaugo į miestelį. XVIII a. karaliaus dvaras perėjo didikų Komarų nuosavybėn. XVIII a. viduryje – XIX a. čia pastatyta dvaro sodyba. Šiuo metu išlikę 19 dvaro sodybą formuojančių autentiškų statinių ir 12 ha parkas. Baisogalos dvaro sodyba (G105K) yra saugomas valstybės kultūros paminklas; dvare įsikūręs Lietuvos veterinarijos akademijos Gyvulininkystės institutas.

Iki 2009 m. archeologai Baisogalos dvarą tyrinėjo du kartus. 2003 m. Vida Kliaugaitė vykdė archeologinius žvalgymus atkasant svirno pamatus (žr. *ATL 2003 metais*, V., 2005, p. 309). 2008 m. Elena Pranckėnaitė atliko nedidelės apimties archeologinius žvalgomuosius kasinėjimus dvaro vartų aplinkoje (žr. *ATL 2008 metais*, V., 2009, p. 555). Abu kartus moksliniu požiūriu vertingų objektų nerasta.

2009 m. balandžio mėnesį UAB „Komtela“ užsakymu buvo atlikti archeologiniai žvalgomieji tyrimai Baisogalos dvaro sodyboje

suprojektuotos ryšių kabelio trasos vietoje (1 pav.). Buvo numatyta iškasti penkis 1x1 m dydžio šurfus būsimos ryšių kabelio tranšėjos vietoje tarp dvaro rūmų ir Grinkiškių gatvės. Keturiuose šurfuose nebuvo aptikta jokių archeologinių objektų. Viename šurfe aptikus archeologinių radinių, jis buvo išplėstas iki 2x3 m dydžio ***perkasos***. Ji išmatuota žalioje vejoje, maždaug 10 m į V nuo arklidžių ŠV kampo. Žemės paviršių perkasos vietoje sudarė 20 cm storio juodžemio sluoksnis su negausiais XX a. radiniais. 20–65 cm gylyje buvo pilka molinga griuveninga žemė su XIX–XX a. radiniais. 65 cm gylyje didžiojoje perkasos dalyje atsidengė juosvos humusingos žemės sluoksnis be archeologinių radinių ir griuvenų. Jis buvo suardytas tik 80–90 cm pločio juostoje, kertančioje perkasą PR–ŠV kryptimi. Sluoksnį suardė pamatui iškastas griovys. Pamatas buvo sudarytas iš 30–15 cm skersmens neskaldytų lauko riedulių, negausių plytų duženų ir rištas baltomis kalkėmis. Jo plotis viršutinėje dalyje – 75 cm. Apatinėje pamato dalyje jis buvo įkastas į įžemį – moreninį priemolį, o griovys siaurėjo. Pamato storis – 45 cm (2 pav.). Atkasto pamato paviršius buvo gana lygus ir tiksliai niveliuotas (H_{abs} 105,99–106,01 m). Jokių sienų griuvenų nepastebėta. Pamatą galima datuoti griuveningos pilkos žemės susiformavimo metu, t. y. Komarų dvaro laikotarpiu, XVIII a. pabaiga – XX a. pradžia. Tiksliai susieti pamato liekanas su konkrečiu buvusiu dvaro statiniu galima tik atlikus detalius istorinius tyrimus.

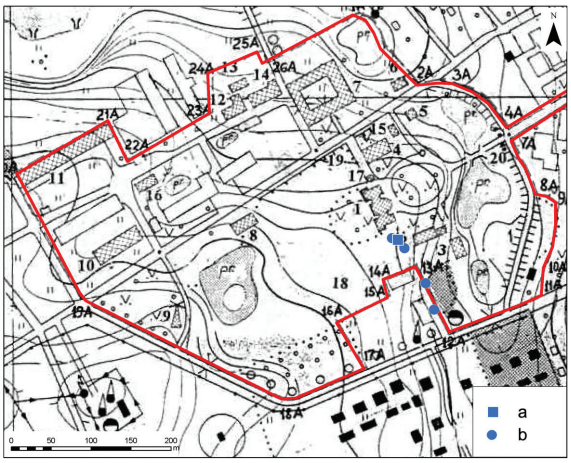

1 pav. Archeologinių tyrimų vietos Baisogalos dvaro sodyboje: a – perkasa, b – šurfai. G. Piličiausko brėž.

Fig. 1. The excavation sites at Baisogala manor: a – the trench; b – the test pits.

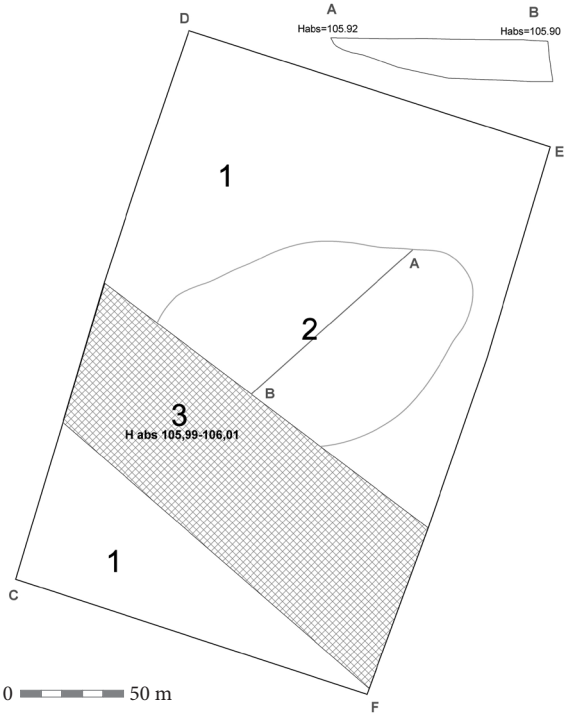

2 pav. Perkasos planas: 1 – moreninis priemolis; 2 – degėsinga žemė su perkaitusių akmenų duženomis; 3 – pamatas. G. Piličiausko brėž.

Fig. 2. The plan of the trench: 1 – till; 2 – earth with small pieces of charcoal and fragments of overheated stones; 3 – the foundation.

3 pav. Perkasos vaizdas. G. Piličiausko nuotr.

Fig. 3. A view of the trench.

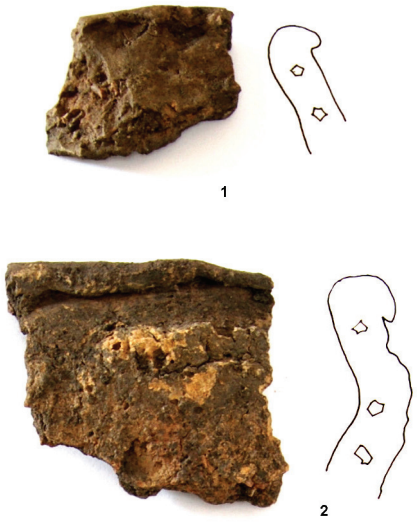

4 pav. Geležies amžiaus gyvenvietės radiniai – grublėtoji keramika. G. Piličiausko nuotr.

Fig. 4. Finds from the Iron Age settlement: ceramics with rough surfaces.

Įžemio, t. y. rudo priemolio paviršiuje, pamato Š pusėje apie 75 cm gylyje išryškėjo degėsingos juodos žemės dėmė (3 pav.). Dėmė buvusi netaisyklingo pavidalo, pailga, 1 m pločio, daugiau nei 1,5 m ilgio, 20 cm gylio. PV jos dalį suardė aukščiau aprašytas dvaro laikotarpio pamatas. Dėmėje buvo gausu perkaitusių ir suskilusių akmenų duženų, pačiame paviršiuje rastos 2 lipdytos keramikos šukės – puodo pakraščiai (4 pav.). Keramika trapi, su stambiomis grūsto akmens priemaišomis, silpnai grublėtu paviršiumi. Bent vienas indas buvo briaunuotos formos (4:2 pav.), tačiau gali būti, kad abi šukės priklauso tam pačiam indui. Pagal keramiką šį archeologinį objektą galima datuoti I tūkst. Greičiausiai tai gyvenvietės liekanos – židinio žeme užpildyta duobė. Gyvenvietės kultūrinis sluoksnis perkasos ribose ir kitų šurfų vietose neišliko.

2009 m. archeologiniai kasinėjimai Baisogalos dvare įrodė, kad dvaro teritorija svarbi ne tik istoriniu architektūriniu, bet ir archeologiniu požiūriu. Prieš vykdant žemės kasimo dar-

bus ateityje, čia būtina atlikti archeologinius tyrimus kuo didesniame plote, nes tikėtina, kad geležies amžiaus gyvenvietės liekanos yra išlikusios izoliuotomis kultūrinio sluoksnio salomis arba įžemyje įgilintose struktūrose.

Baisogala manor

In 2009 a small-scale field evaluation was conducted at Baisogala manor (Radviliškis District). 4 test pits (8 m²) and 1 trench (6 m²) (Fig. 1) were excavated. The foundation of an 18th – early 20th-century structure belonging to the manor (Figs. 2–3) and the remains of an Iron Age settlement dating to the 1st millennium were discovered during the evaluation. The settlement's cultural layer had not survived; only a pit filled with earth containing small pieces of charcoal, overheated stones, and 2 sherds of ceramics with rough, ridged surfaces were found (Fig. 4).

Birutė Salatkienė

Kurtuvėnų dvaro sodyba

Kurtuvėnų dvaras istoriniuose šaltiniuose minimas nuo XV a. pabaigos. Jis išsilaikė daugiau kaip 500 metų, kol 1940 m. tarybų valdžia dvarą nacionalizavo. Tarybiniais metais dvaro teritorija priklausė kolūkiui. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, čia buvo Kurtuvėnų žemės ūkio bendrovė. 1993 m. balandžio 27 d. centrinė Kurtuvėnų dvaro sodybos dalis buvo priskirta 1992 m. įsikūrusiam Kurtuvėnų regioniniam parkui. Kurtuvėnų dvaras daug šimtmečių buvo regiono ekonominis ir kultūrinis centras, todėl neatsitiktinai jo sodyba buvo pasirinkta regioninio parko centru, siekiant ne tik neleisti sunykti paskutiniams jos elementams, bet pamažu pradėti jos rekonstrukciją. 1998 m. rekonstruota dvaro oficina. 2000 m. buvo tiesiamas telefono kabelis iš sodybos Parko gatvėje 4 iki jau esančio kabelio. 2005 m. tyrinėtas dvaro parkas, parteris ir sodininko namas. Buvo nustatyti pagrindiniai Pliaterių laikotarpio (XIX a.) parko takų išsidėstymo ir įrangos elementai, ištirta parterio, buvusio tarp dvaro rūmų ir svirno, vieta, nustatyta ten buvusio kelio (rato) vieta, matmenys bei įranga. Ištirti numatomo atstatyti sodininko namo pamatai, patikslintas pastato planas, pamatų įranga. 2006 m. ištirta numatyto tiesti kelio, juosiančio dvaro sodybą iš R, P ir V, trasa bei vaismedžių sodo teritorija. Buvo nustatytos vietos su kultūriniu sluoksniu, konstatuotas vertingas kultūrinis sluoksnis II oficinos aplinkoje, buvusiame sode. 2007 m. buvo ištirta Pliaterių rūmų terasos vieta, ten atrasti visų penkių rūmų pastatų pamatai ir kitos liekanos. Be to, lokalizuotos ledainės, ratinės vietos, ištirti jų pamatai, tyrinėti senosios kalvės pamatai ir aplinka. 2008 m. buvo ištirta Kurtuvėnų miestelio turgaus aikštės teritorija, atrasti XVII a. magazino pamatai, ištirtas plotas tarp Pliaterių rūmų ir parko.

Tęsiant Kurtuvėnų dvaro sodybos rekonstrukcijos ir pritaikymo turizmui bei kitoms kultūrinėms reikmėms projektą, 2009 m. numatyta pradėti jojimo paslaugų centro statybos darbus ir vandentiekio, kanalizacijos bei kitos infrastruktūros įrengimą. Prieš darbų pradžią būsimo mažojo maniežo, automobilių stovėjimo aikštelės bei kelio vietoje reikėjo atlikti žvalgomuosius archeologinius tyrimus. Jų tikslas buvo nustatyti, ar būsimų statybų plote būta statinių ar pastatų ir ar esama ten kultūrinio sluoksnio. Numatyta visą teritoriją šurfuoti, o reikalui esant, iškasti didesnes perkasas.